

Sygn. akt IV CSK 113/21

POSTANOWIENIE

Dnia 31 sierpnia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Monika Koba

w sprawie z powództwa S. K. i M. K.
przeciwko J. K.
o rozwiązanie umowy darowizny,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 31 sierpnia 2021 r.,
na skutek skargi kasacyjnej powodów
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 21 kwietnia 2020 r., sygn. akt I ACa [...],

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 21 kwietnia 2020 r. Sąd Apelacyjny w [...] oddalił apelację powodów S. K. i M. K. od wyroku Sądu Okręgowego w O. z dnia 5 listopada 2019 r., oddalającego ich powództwo przeciwko J. K. o rozwiązanie umowy darowizny. U podstaw oddalenia powództwa i apelacji legło stwierdzenie, że strony łączyła umowa darowizny, a nie umowa z następcą o której mowa w art. 84 i art. 85 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jedn. tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 266 - dalej: „u.u.s.r.” lub „ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników”), a przepisy nie przewidują możliwości rozwiązania takiej umowy przez sąd. Niezależnie od powyższego Sąd Apelacyjny przyjął, że nawet gdyby umowę łączącą strony kwalifikować, jako umowę z

następcą to nie zostały zrealizowane przesłanki o których mowa w art. 89 u.u.s.r. pozwalające na jej rozwiązanie.

Od wyroku Sądu drugiej instancji skargę kasacyjną złożyli powodowie. We wniosku o jej przyjęcie do rozpoznania powołali przesłanki z art. 398⁹ § 1 pkt 1, 2 i 4 k.p.c. Wskazali, że w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne wymagające rozstrzygnięcia: (1) czy przekazanie gospodarstwa rolnego następcy w trybie art. 84 u.u.s.r. może nastąpić w ramach jednej czynności prawnej - umowy zawartej w formie aktu notarialnego o skutku zobowiązująco - rozporządzającym, czy też wymagane jest przekazanie gospodarstwa rolnego w ramach dwóch czynności prawnych - umowy z następcą o skutku zobowiązującym i oddzielnej umowy o skutku rozporządzającym, przenoszącej własność gospodarstwa rolnego; (2) czy przepis art. 89 u.u.s.r. przewidujący dopuszczalność rozwiązania umowy z następcą znajduje zastosowanie w sprawach w których przekazanie gospodarstwa nastąpiło w ramach jednej czynności prawnej - umowy zawartej w formie aktu notarialnego o skutku zobowiązująco - rozporządzającym posiadającej swoiste cechy umowy z następcą.

Zdaniem skarżących w sprawie zachodzi także potrzeba wykładni przepisów prawnych wywołujących wątpliwości i rozbieżności w orzecznictwie sądów prowadząca się do konieczności wyjaśnienia czy pod pojęciem umowy przenoszącej własność gospodarstwa rolnego zawartej w celu wykonania umowy z następcą (art. 89 u.u.s.r.), należy rozumieć tylko umowy o skutku rozporządzającym przenoszące własność gospodarstwa rolnego w celu wykonania uprzednio zawartej umowy z następcą czy także umowy o skutku zobowiązująco - rozporządzającym posiadające swoiste cechy umowy z następcą.

Oczywista zasadność skargi kasacyjnej - w ocenie skarżących - wynika natomiast z faktu oczywistego naruszenia art. 382 k.p.c., 328 § 2 k.p.c., art. 65 § 1 i 2 k.c., a także art. 888 k.c., co doprowadziło do wydania oczywiście nieprawidłowego orzeczenia.

Pozwany w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniósł o odmowę przyjęcia jej do rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia, którego rozpoznanie przez Sąd Najwyższy musi być uzasadnione względami o szczególnej doniosłości, wykraczającymi poza indywidualny interes skarżącego, a mającymi swoje źródło w interesie publicznym. Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Sąd Najwyższy w ramach przedsądu bada tylko wskazane w skardze kasacyjnej okoliczności uzasadniające jej przyjęcie do rozpoznania, a nie podstawy kasacyjne i ich uzasadnienie. Cel wymagania określonego w art. 398⁴ § 2 k.p.c. może być osiągnięty tylko przez powołanie i uzasadnienie istnienia przesłanek o charakterze publicznoprawnym, które będą mogły stanowić podstawę oceny skargi kasacyjnej pod kątem przyjęcia jej do rozpoznania.

W judykaturze Sądu Najwyższego utrwalił się pogląd, że wskazanie przyczyny określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. nakłada na skarżącego obowiązek przedstawienia zagadnienia o charakterze abstrakcyjnym wraz z argumentami prowadzącymi do rozbieżnych ocen prawnych, wykazania, że nie zostało ono rozstrzygnięte w dotychczasowym orzecznictwie, a wyjaśnienie go ma znaczenie nie tylko dla rozstrzygnięcia tej konkretnej sprawy, ale także innych podobnych spraw, przyczyniając się do rozwoju prawa (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002, nr 1, poz. 11 i z dnia 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, OSNC 2002, nr 12, poz. 151).

Oparcie natomiast wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania na tym, że istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów wymaga wykazania, że określony przepis prawa, mimo że budzi poważne wątpliwości, nie doczekał się wykładni albo niejednolita wykładnia wywołuje wyraźnie wskazane przez skarżących rozbieżności w orzecznictwie w odniesieniu do identycznych lub podobnych stanów faktycznych, które należy przytoczyć. Nie istnieje przy tym potrzeba wykładni przepisów prawa, jeżeli Sąd Najwyższy zajął już stanowisko w kwestii tego zagadnienia prawnego lub wykładni przepisów i wyraził swój pogląd

we wcześniejszych orzeczeniach, a nie zachodzą żadne okoliczności uzasadniające zmianę tego poglądu (por. m. in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 17 marca 2015r., I PK 4/15, niepubl., z dnia 23 kwietnia 2015 r., I CSK 691/14, niepubl., z dnia 17 marca 2015 r., I PK 4/15, niepubl., i z dnia 12 grudnia 2008 r., II PK 220/08, niepubl.).

Zagadnienia prawne i wątpliwości wykładnicze sformułowane przez skarżących nie spełniają wyżej sprecyzowanych w orzecznictwie Sądu Najwyższego wymagań.

Przede wszystkim w zasadniczej części nie pozostają one w bezpośrednim związku z rozstrzygnięciem sprawy, w której wniesiono skargę. W orzecznictwie Sądu Najwyższego za aprobatą doktryny stwierdzono, że zaprzestanie działalności rolniczej wymaga zasadniczo wyzbycia się przez rolnika i jego małżonka własności i posiadania gospodarstwa co może nastąpić na podstawie umów przewidzianych w kodeksie cywilnym (w tym między innymi darowizny czy dożywocia) albo umowy z następcą lub umowy w celu wykonania umowy z następcą (przenoszącej własność gospodarstwa na następcę) (art. 84 i art. 85 u.u.s.r.). Wybór umowy prowadzącej do wyzbycia się gospodarstwa rolnego należy do stron i determinuje on prawne możliwości odzyskania przez rolnika gospodarstwa. Jeżeli strony zdecydują się - jak to miało miejsce w okolicznościach sprawy - na zawarcie umowy darowizny, wyłączone jest jej uznanie za umowę z następcą lub umowę w celu wykonania umowy z następcą, a w konsekwencji jej rozwiązanie w trybie art. 89 u.u.s.r. (por. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 1996 r., III CKN 9/96, niepubl., z dnia 4 lutego 1997 r., III CKN 26/96, OSNC 1997, nr 6-7, poz. 80, z dnia 16 maja 2000 r., IV CKN 34/00, niepubl., z dnia 25 września 2003 r., V CK 207/02, niepubl., z dnia 20 listopada 2013 r., I CSK 218/12, niepubl., z dnia 24 czerwca 2016 r., II CSK 636/15, niepubl., i z dnia 10 kwietnia 2019 r., IV CSK 327/18, niepubl.). Powoływana natomiast przez skarżących rozbieżność w orzecznictwie mająca dotyczyć form prawnych wyzbywania się własności gospodarstwa rolnego jest pozorna, jako konsekwencja bogactwa stanów faktycznych będących przedmiotem rozpoznania sądów. Strony mogą bowiem - z przyczyn wyżej podniesionych - wybrać różne formy prawne zmierzające do uzyskania tego celu.

W okolicznościach sprawy Sądy *meriti* zakwalifikowały umowę łączącą strony, jako umowę darowizny, a nie umowę z następcą o której mowa w art. 84 u.u.s.r., bez znaczenia jest zatem szczegółowe rozważanie form prawnych w ramach których może dojść do skutecznego przekazania gospodarstwa rolnego następcy na podstawie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników.

Ubocznie dostrzeżenia wymaga, że w judykaturze Sądu Najwyższego wielokrotnie poruszano problematykę form prawnych wyzbycia się gospodarstwa rolnego na podstawie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Wskazano, że uregulowana w art. 84 i 85 u.u.s.r. umowa ma w założeniu konstrukcję dwustopniową. Jej pierwszym etapem jest umowa z następcą, a drugim - realizującym zamiar stron jest umowa - w celu wykonania umowy z następcą (mająca charakter rzeczowy). Umowa z następcą jest szczególnym rodzajem umowy zobowiązującej do przekazania gospodarstwa rolnego, a jej realizacja wymaga dodatkowego porozumienia stron obejmującego ich bezwarunkową zgodę na niezwłoczne przejście własności (art. 156 i art. 157 § 2 k.c. w zw. z art. 85 u.u.s.r.) (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 2016 r., II CSK 636/15, niepubl.) Nie ma przy tym przeszkód formalnych by obie te umowy zostały zawarte w jednym akcie notarialnym (por. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 lutego 1997 r., III CKN 9/97, niepubl.).

Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Sądu Najwyższego przez oczywistą zasadność skargi kasacyjnej (art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.) należy natomiast rozumieć sytuację, w której skarga jest uzasadniona w sposób ewidentny, wskazując na rażące i poważne uchybienia zaskarżonego orzeczenia, które są możliwe do stwierdzenia bez konieczności prowadzenia bardziej złożonych rozumowań. Jedynie w takim wypadku możliwa jest kontrola prawomocnego orzeczenia sądu drugiej instancji w postępowaniu kasacyjnym. Obciążenie go oczywistą i istotną wadą wskazuje, że usunięcie tego orzeczenia z obrotu leży w interesie publicznym - a tym samym, że może dojść do realizacji celu skargi kasacyjnej, jako nadzwyczajnego środka zaskarżenia (tak np. Sąd Najwyższy w postanowieniach z dnia 10 kwietnia 2013 r., III CSK 67/13, niepubl. i z dnia 29 września 2017 r., V CSK 162/17, niepubl.). Przesłanką przyjęcia skargi kasacyjnej nie jest oczywiste naruszenie konkretnego przepisu prawa materialnego lub procesowego, lecz

sytuacja, w której naruszenie to spowodowało wydanie oczywiście nieprawidłowego orzeczenia (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 października 2015 r., IV CSK 189/15 i przywołane tam orzecznictwo).

Bliższa analiza uzasadnienia wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie pozwala przyjąć, by skarga była - w powyższym rozumieniu - oczywiście uzasadniona. Skarżący odnieśli tę przyczynę kasacyjną do zarzutów naruszenia prawa materialnego i procesowego ujętych w ramach podstaw skargi kasacyjnej, ale w przedstawionym uzasadnieniu wniosku brak jest takich argumentów, które wskazywałyby na rażące naruszenie prawa w ustalonym przez Sąd drugiej instancji i wiążącym Sąd Najwyższy stanie faktycznym (art. 398³ § 3 i 398¹³ § 2 k.p.c.). Stwierdzenie przez Sąd Apelacyjny - w oparciu o całokształt zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego - że strony zawarły umowę darowizny nie przemawia za oczywistą zasadnością skargi. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyrażono pogląd, że ogólnikowe odwołanie się w umowie, której tytuł, forma i treść oświadczeń woli wskazują jednoznacznie, że jest to umowa darowizny, na przepisy ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników nie oznacza, że jest to umowa z następcą przewidziana w tej ustawie i że może mieć do niej zastosowanie tryb rozwiązania z art. 89 tej ustawy (por. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 marca 1997 r., III CKN 39/96, niepubl.). Nie można się również zgodzić z tezą, że ustanowienie służebności mieszkania lub obciążenie obdarowanego poleceniem nie pozwala kwalifikować umowy, jako darowizny. Po pierwsze, darczyńca może włożyć na obdarowanego obowiązek określonego działania lub zaniechania, nie czyniąc nikogo wierzycielem (art. 893 k.c.). Po drugie, zgodnie z art. 888 § 1 k.c. przez umowę darowizny darczyńca zobowiązuje się do bezpłatnego świadczenia na rzecz obdarowanego kosztem swojego majątku. W przepisie tym ustawodawca podkreślając element nieodpłatności, jako istotny dla umowy darowizny, nie sprecyzował, czy częściowa odpłatność pozbawia świadczenie, a ściślej zobowiązanie się do świadczenia, charakteru darowizny. Zarówno w orzecznictwie, jak i w doktrynie na gruncie art. 888 § 1 k.c. utrwalił się pogląd, że decydujące znaczenie należy przypisać zamiarowi darczyńcy. W związku z tym przyjmuje się, że w każdej umowie w której darczyńca zmierza do wzbogacenia obdarowanego kosztem swojego majątku

(*causa donandi*), występują cechy darowizny, a jedynie pełna odpłatność - której w okolicznościach sprawy nie stwierdzono - wyklucza darowiznę (por. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 kwietnia 2011 r., III CSK 206/10, OSN - ZD 2012, nr B, poz. 25).

Z przytoczonych względów, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, nie znajdując też okoliczności, które w ramach przedsądu jest obowiązany brać pod uwagę z urzędu.

Sąd Najwyższy nie orzekł o kosztach postępowania kasacyjnego pozwany nie złożył bowiem w odpowiedzi na skargę wniosku o zasądzenie na jego rzecz kosztów postępowania kasacyjnego.

jw